EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

16. juuli 2009 *

Kohtuasjas C-344/08,

mille ese on EÜ artikli 234 alusel Sąd Rejonowy w Kościanie (Poola) 8. juuli 2008. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 24. juulil 2008, kriminaalasjas

Tomasz Rubachi

süüdistuses

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja esimees C. W. A. Timmermans, kohtunikud J.-C. Bonichot, K. Schiemann, J. Makarczyk ja C. Toader (ettekandja),

kohtujurist: M. Poiares Maduro,
kohtusekretär: R. Grass,

arvestades kirjalikku menetlust,

* Kohtumenetluse keel: poola.

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Poola valitsus, esindaja: M. Dowgielewicz,

– Hispaania valitsus, esindaja: N. Díaz Abad,

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: M. Konstantinidis ja M. Owsiany-Hornung,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 9. detsembri 1996. aasta määruse (EÜ) nr 338/97 looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel (EÜT 1997, L 61, lk 1; ELT eriväljaanne 15/03, lk 136) artikli 8 lõike 5 tõlgendamist.

2 Taotlus esitati kriminaalmenetluses, kus T. Rubachile on esitatud süüdistus Poola looduskaitsealaste õigusnormide rikkumises.

Õiguslik raamistik

Ohustatud looduslike looma- ja taimeliikidega rahvusvahelise kauplemise konventsioon

3 Washingtonis 3. märtsil 1973 alla kirjutatud Ohustatud looduslike looma- ja taimeliikidega rahvusvahelise kauplemise konventsiooni (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 993, nr I-14537, edaspidi „CITES") eesmärk on tagada, et rahvusvaheline kauplemine konventsiooni lisadesse kantud liikide ning neisse kuuluvate loomade või taimede osade või neist saaduga ei kahjustaks bioloogilise mitmekesisuse kaitset ning vastaks looduslike liikide säästva kasutamise nõuetele.

4 Nimetatud konventsiooni rakendatakse Euroopa Ühenduses nõukogu 3. detsembri 1982. aasta määruse (EMÜ) nr 3626/82 (ohustatud looduslike looma- ja taimeliikidega rahvusvahelise kauplemise konventsiooni rakendamise kohta ühenduses (EÜT L 384, lk 1)) kohaselt alates 1. jaanuarist 1984. Nimetatud määrus tunnistati kehtetuks määrusega nr 338/97, mille artikli 1 teine lõik sätestab, et selle määruse kohaldamisel järgitakse CITES-i eesmärke, põhimõtteid ja sätteid.

Ühenduse õigus

5 Määruse nr 338/97 artikkel 8 sätestab:

„Äritegevuse kontrollimisega seotud sätted

1. Lisas A loetletud liikidest isendite ostmine, ostupakkumine, kommertseesmärkidel omandamine, kommertseesmärkidel üldsusele näitamine, kasutamine tulu saamiseks ning müük, müügiks hoidmine, müügiks pakkumine või müügiks transportimine on keelatud.

[…]

5. Lõikes 1 nimetatud keeldusid kohaldatakse ka lisas B loetletud liikide suhtes, välja arvatud juhtudel, kui asjaomase liikmesriigi pädevale asutusele usutavalt tõendatakse, et sellised isendid on omandatud ja, kui nad on pärit väljastpoolt ühendust, siia sisse toodud kooskõlas loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitset käsitlevate kehtivate õigusaktidega.

[…]”

6 Nimetatud määruse artikkel 16 sätestab:

„Sanktsioonid

1. Liikmesriigid võtavad kohaseid meetmeid, et tagada sanktsioonide rakendamine vähemalt järgmiste käesoleva määruse rikkumiste korral:

a) isendite ühendusse sissetoomine või eksport või reeksport ühendusest ilma vajaliku loa või sertifikaadita või vale, võltsitud või kehtetu loa või sertifikaadiga või sellisega, mida on muudetud ilma väljaandnud asutuse loata;

b) kooskõlas käesoleva määrusega väljaantud loal või sertifikaadil märgitud eritingimuste täitmatajätmine;

[…]

j) isendite ost, ostupakkumine, kommertseesmärkidel omandamine, kasutamine tulu saamiseks, kommertseesmärkidel üldsusele näitamine, müük, müügiks hoidmine, müügiks pakkumine või müügiks transportimine vastuolus artikliga 8;

[…]

2. Lõikes 1 viidatud meetmed peavad olema vastavuses rikkumise iseloomu ja raskusega ning sisaldama isendite kinnipidamise ja vajaduse korral konfiskeerimisega seotud sätteid.

[…]

4. Kui lisas B või C loetletud liigist elusisend saabub ühenduse sissetoomiskohta ilma vastava kehtiva loa või sertifikaadita, tuleb isend kinni pidada ja selle võib konfiskeerida, või kui kauba saaja keeldub isendit omaks tunnistamast, võivad sissetoomiskoha eest vastutava liikmesriigi pädevad asutused vajaduse korral keelduda saadetist vastu võtmast ja nõuda vedajalt isendi tagasitoimetamist lähtekohta."

7 Määruse nr 338/97 lisasse B on ämblikulaadsete klassi (*Arachnida*) ämblikuliste seltsi (*Araneae*) all nimetatud *Brachypelma* perekonda kuuluvaid ämblikke.

Siseriiklik õigus

8 Põhikohtuasjas kohaldatav siseriiklik õigusakt on antud juhul peamiselt 16. aprilli 2004. aasta looduskaitseseadus (*Dziennik Ustaw* 2004, nr 92, punkt 880; edaspidi „looduskaitseseadus"), millega on üle võetud CITES-i sätted ja antud valdkonda reguleerivad ühenduse õigusnormid.

9 Looduskaitseseaduse artikli 61 lõige 1 sätestab:

„1. Neisse liikidesse kuuluvate taimede ja loomade, mille suhtes kehtivad Euroopa Ühenduse õigusnormidest tulenevad piirangud, samuti nende taimede ja loomade äratuntavate osade ja neist saadu edasitoimetamiseks üle riigipiiri on vaja keskkonnaministri luba, kui lõikes 2 ei ole sätestatud teisiti.”

10 Nimetatud seaduse artikkel 64 näeb ette:

„1. Isikud, kes peavad või kasvatavad loomi, kes kuuluvad kahepaiksete, roomajate, lindude või imetajate hulka artikli 61 lõike 1 tähenduses, on kohustatud need loomad registreerima.

2. Lõikes 1 nimetatud registreerimiskohustust ei ole:

1) loomaaedadel;

2) isikutel, kelle kutsetegevuseks on kauplemine loomadega artikli 61 lõike 1 tähenduses;

3) isikutel, kes hoiavad loomi ajutiselt nende ravimiseks või rehabiliteerimiseks.

3. Lõikes 1 viidatud registrit peab vastava loomade hoidmise või kasvatamise koha starost [maavanem].

[…]

5. Registreerimise või registrist kustutamise kohustus tekib looma ostu või müügi kuupäevast, riiki sisseveo või üle riigipiiri väljaveo kuupäevast, looma saamise või tema kadumise või surma kuupäevast. Registreerimise või registrist kustutamise taotlus tuleb vastavale starostile esitada 14 päeva jooksul alates sellise kohustuse tekkimisest.

[…]

8. Starost kinnitab registreerimist sertifikaadi väljastamisega.

9. Lõike 2 punktis 2 viidatud isikutel peab olema lõike 4 punkti 11 kohane dokument või selle koopia ja looma müügi korral peavad nad selle üle andma. Looma müümisel peab müüja nimetatud dokumendi koopial märkima selle järjekorranumbri, koopia tegemise kuupäeva ning kinnitama selle templi ja allkirjaga, samuti tuleb sellele kanda nende loomade arv, kelle kohta dokument on väljastatud ning juhul, kui dokumendi koopia puudutab enam kui üht loomaliiki, ka andmed, millistesse liikidesse nad kuuluvad.

[…]”

11 Nimetatud seaduse artikkel 128 sätestab:

„Isikut,

[…]

2) kes rikub Euroopa ühenduse õigusnorme, mille sisuks on kaitsta looduslikke looma- ja taimeliike nendega kauplemise reguleerimise teel, pannes toime ühe järgmistest tegudest:

[…]

d) loetletud taime ja loomaliikidesse kuuluvate isendite ostu- või müügipakkumine, ostmine või hankimine, tulu saamiseks kasutamine või üldsusele näitamine, müügi, müügiks hoidmine või transportimine,

[…]

karistatakse kolmekuulise kuni viieaastase vangistusega.”

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

12 Eelotsusetaotlusest nähtub, et T. Rubach ostis terraariumioksjonilt kaitse all olevaid eksootilisi ämblikke, kes kuuluvad liiki *Brachypelma albopilosum*, st määruse nr 338/97 lisasse B kantud loomaliiki, ning tegeles nende ämblike paljundamise ja Internetioksjonil müümisega 2006. aasta veebruarist oktoobrini.

13 Nimetatud asjaoludel algatati T. Rubachi vastu kriminaalmenetlus 46 looduskaitseseaduse artikli 128 punkti 2 alapunkti d rikkumisjuhtumi osas.

14 Sąd Rejonowy w Kościanie (Kościani esimese astme kohus) mõistis 26. oktoobri 2007. aasta kohtuotsusega süüdistatava õigeks kõigi nende tegude osas, milles teda süüdistati, asudes seisukohale, et süüdistatava tegevus ei vasta süüdistuses märgitud kuriteo koosseisule.

15 Prokurator Rejonowy w Kościanie (Kościani piirkondlik prokurör) esitas apellatsioonkaebuse ja 2. aprillil 2008 tühistas Sąd Okręgowy w Poznaniu (Poznańi teise astme kohus) vaidlustatud kohtuotsuse täies ulatuses ning saatis kriminaalasja tagasi uue otsuse tegemiseks.

16 Sąd Rejonowy w Kościanie asus asja uue läbivaatamise käigus seisukohale, et apellatsioonikohtu kasutatud siseriikliku õiguse tõlgendus, mis on asja uuesti läbivaatava kohtu jaoks siduv, viib järelduseni, et süüdistatav ei pea kandma kriminaalvastutust vaid tingimusel, et suudab tõendada loomade päritolu kas seeläbi, et esitab sertifikaadi müüdud loomade registreerimise kohta, milleks ta on kohustatud looduskaitseseaduse artikli 64 lõike 1 alusel, või seeläbi, et esitab dokumendid, mis võimaldavad välja selgitada asjassepuutuvate loomade päritolu ning üheselt tuvastada isiku või isikud, kes neid varem pidasid või kasvatasid.

17 Mis puudutab esimest võimalust, siis palus Sąd Rejonowy w Kościanie seisukohta Starostwo Powiatowe w Kościanielt (Kościani maavalitsus). Starostwo Powiatowe w Kościanie seisukoht näitab, et süüdistataval ei olnud võimalik kõnealuseid isendeid registreerida, kuna ämblikulaadseid ei registreerita. Seda asjaolu on kirjalikes märkustes kinnitanud ka Poola valitsus.

18 Sąd Rejonowy w Kościanie on seisukohal, et kui süüdistatav peaks esitama dokumendi, mille omandamine ei ole siseriikliku õiguse alusel kohustuslik, ning kui ta samas pole kohustatud täpselt teadma asjassepuutuvate loomade päritolu, siis pole tal võimalik kriminaalvastutusest pääseda.

19 Neil asjaoludel otsustas Sąd Rejonowy w Kościanie menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„[K]uidas saavad [määruse nr 338/97] lisasse B kantud loomade (kes ei ole kahepaiksed, roomajad, linnud või imetajad) pidajad [nimetatud määruse artikli 8 lõike 5] tähenduses tõendada, arvestades süütuse presumptsiooni, et asjassepuutuvad isendid on omandatud […] kooskõlas loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitset käsitlevate kehtivate õigusaktidega […]?"

Eelotsuse küsimus

Euroopa Kohtule esitatud märkused

20 Poola valitsus teeb ettepaneku vastata eesotsusetaotluse esitanud kohtule, et määruse nr 338/97 artikli 8 lõikes 5, millega on nimetatud määruse artikli 8 lõikes 1 mõeldud äritegevuse jaoks kehtestatud nõue tõendada määruse lisasse B kantud liikidesse kuuluvate isendite omandamise õiguspärasust, on mõeldud liikmesriigi pädevas asutuses tõenditele kohaldatavaid eeskirju. Kui tegemist on kriminaalasjaga, tuleks seda asjaolu tõendada vastavalt kriminaalmenetluse põhimõtetele, millega on ette nähtud, et faktiliste asjaolude tõendamiseks tuleb kasutada kõiki lubatud tõendeid ning et kahtlusi, mida ei õnnestu kõrvaldada, tuleb tõlgendada süüdistatava isiku kahjuks.

21 Hispaania valitsus leiab, et Euroopa Kohus peaks esitatud küsimusele vastama, et päritolu õiguspärasuse tõendamise nõue kehtib kõigi lisasse B kantud liikide kohta, ning CITES-i alusel pädevust omavate liikmesriikide ametiasutuste ülesanne on hinnata tõendeid, mis peaks kõigi eelduste kohaselt tagama asjassepuutuvate isendite õiguspärase päritolu väljaselgitamise.

22 Euroopa Ühenduste Komisjon leiab, et eelotsusetaotluse esitanud kohtule tuleb vastata, et kriminaalmenetluses, mis on algatatud määruse nr 338/98 artikli 8 lõike 5 sätete võimaliku rikkumise sanktsioneerimise eesmärgil, peab siseriiklik kohus, arvestades et puuduvad niisugust kriminaalmenetlust reguleerivad ühenduse õigusnormid, üldreeglina kohaldama siseriiklikku õigust, tõlgendades seda ühenduse õigusega kooskõlas oleval moel ning tagades viimati nimetatu täieliku toime. Komisjon on tõendamiskoormise jaotamise küsimuses seisukohal, et kuna keeld kasutada määruse nr 338/97 lisasse B kantud liikidesse kuuluvaid isendeid kommertseesmärkidel on üldreegel, siis prokurör peab kriminaalmenetluses tõendama, et T. Rubach on kasutanud kaitstud liikidesse kuuluvaid isendeid kommertseesmärkidel. Seevastu T. Rubach peaks tõendama seda, et ta on saanud nende isendite omanikuks seaduslikult, mis võimaldaks tal pääseda kriminaalvastutusest.

Euroopa Kohtu vastus

23 Nagu eelotsusetaotluses sisalduvast infost nähtub, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada ühelt poolt sisuliselt seda, millised tõendid on vastuvõetavad määruse nr 338/97 artikli 8 lõiget 5 arvestades kriminaalmenetluses, mis puudutab niisugust määruse lisasse B kantud loomaliikidesse kuuluvate isenditega seotud tegevust nagu põhikohtuasjas käsitletu, ning teiseks seda, milline on nende isendite omandamise õiguspärasuse kindlaksmääramisel õige tõendamiskoormise jaotus.

24 Nimetatud määruse lisadesse A ja B kantud liikidesse kuuluvate isendite kaitserežiimi eesmärk on tagada nende looduslike looma- ja taimeliikide võimalikult täieulatuslik kaitse nendega kauplemise reguleerimise teel, järgides CITES-i eesmärke, põhimõtteid ja sätteid.

25 On teada, et määrus nr 338/97 näeb üldise impordi- ja kauplemiskeelu ette vaid selle lisas A loetletud liikide puhul (19. juuni 2008. aasta otsus kohtuasjas C-219/07: Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers ja Andibel, EKL 2008, lk I-4475, punkt 18).

26 Nagu Euroopa Kohus on nentinud, on määruse nr 338/97 lisasse B kantud liikidesse kuuluvate isendite kasutamine kommertseesmärkidel lubatud juhul, kui täidetud on selle määruse artikli 8 lõikes 5 ette nähtud tingimused (23. oktoobri 2001. aasta otsus kohtuasjas C-510/99: Tridon, EKL 2001, lk I-7777, punkt 44). Nimetatud määruse artiklis 8 ette nähtud äritegevuse keeld ei kuulu kohaldamisele juhul, kui asjassepuutuva liikmesriigi pädevale ametiasutusele on esitatud tõendid selle kohta, et need isendid on omandatud, ja kui nad on pärit väljastpoolt ühendust, siis sisse toodud kooskõlas loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitset käsitlevate kehtivate õigusaktidega.

27 Seega tuleb neid sätteid arvestades nentida, et määruses nr 338/97 ei ole täpsustatud, milliseid tõendeid tuleb kasutada selle määruse lisasse B kantud liikidesse kuuluvate isendite omandamise õiguspärasuse tõendamiseks vastavalt nimetatud määruse artikli 8 lõikes 5 ette nähtud tingimustele, kui asjassepuutuvad isendid on sündinud vangistuses ühenduse territooriumil. Seega on liikmesriigi pädevate ametiasutuste ülesanne määrata kindlaks, milliste tõenditega on võimalik näidata, et need tingimused on täidetud. Niisuguste tõendite hulka kuuluvad selles määruses ette nähtud load ja sertifikaadid ning mis tahes muud dokumendid, mis on liikmesriigi pädevate ametiasutuste hinnangul tõenditena asjakohased.

28 Selles osas tuleb meenutada, et juhul, kui tõendi mõistet ei ole ühenduse õigusnormides reguleeritud, siis on kõik tõendamisviisid, mis on liikmesriikide menetlusõigusnormide kohaselt lubatud sarnastes menetlustes, põhimõtteliselt vastuvõetavad. Siit järeldub, et niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletu on liikmesriigi ametiasutuste ülesanne määrata vastavalt tõendamise suhtes kohaldatavatele siseriikliku õiguse põhimõtetele kindlaks, kas konkreetsel nende lahendada oleval juhul ja kõiki asjaolusid arvestades on tõendatud, et määruse nr 338/97 artikli 8 lõikes 5 ette nähtud tingimused on täidetud (vt selle kohta 23. märtsi 2000. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-310/98 ja C-406/98: Met-Trans ja Sagpol, EKL 2000, lk I-1797, punktid 29 ja 30).

29 Seega tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtule esimeses punktis vastata, et määrus nr 338/97 ei piira nende tõendite ringi, mida võib kasutada selle määruse lisasse B kantud loomaliikidesse kuuluvate isendite omandamise õiguspärasuse kindlakstegemiseks, ning et kõik tõendamisviisid, mis on asjassepuutuva liikmesriigi menetlusõiguse kohaselt sarnastes menetlustes lubatud, on nimetatud isendite omandamise õiguspärasuse üle otsustamiseks põhimõtteliselt vastuvõetavad.

30 Mis puudutab teiseks tõendamiskoormise jaotust seoses määruse nr 338/97 lisasse B kantud loomaliikidesse kuuluvate isendite omandamise õiguspärasuse kindlakstegemisega, arvestades süütuse presumptsiooni põhimõtet, siis tuleb meenutada, et ühenduse õiguskorras lähtutakse süütuse presumptsioonist, mis tuleneb eelkõige 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikest 2 ning kuulub põhiõiguste hulka, mida kinnitavad Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika ning ühtse Euroopa akti sissejuhatus ja EL

lepingu artikli 6 lõige 2 (vt eelkõige 8. juuli 1999. aasta otsused kohtuasjas C-199/92 P: Hüls *vs*. komisjon, EKL 1999, lk I-4287, punkt 149, ja kohtuasjas C-235/92 P: Montecatini *vs*. komisjon, EKL 1999, lk I-4539, punkt 175).

31 Süütuse presumptsiooni eesmärk on tagada, et kedagi ei käsitataks ega koheldaks õigusrikkumises süüdi olevana enne, kui kohus ei ole teinud tema suhtes süüdimõistvat kohtuotsust (vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 28. oktoobri 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades nr 48173/99 ja 48319/99: Y.B. jt *vs*. Türgi, § 43).

32 Tuleb rõhutada, et määruse nr 338/97 lisadesse A ja B kantud liikidesse kuuluvate isendite kaitserežiimi kehtestamine ei mõjuta üldist kohustust kriminaalmenetluses süüdistuse raames tõendada, et süüdistatav on kasutanud määruse nr 338/97 lisasse B kantud liikidesse kuuluvaid ja kehtivate õigusnormide kohaselt kaitse all olevaid isendeid kommertseesmärkidel.

33 Süüdistataval on igal juhul õigus ennast kriminaalkorras vastutuselevõtmise vastu kaitsta, tõendades määruse nr 338/97 artikli 8 lõikes 5 ette nähtud korras, et ta on kõnesolevad isendid omandanud õiguspäraselt, kooskõlas nimetatud lõikes ette nähtud tingimustega, ja kasutada selleks kõiki kohaldatavas menetlusõiguses lubatud tõendamisviise.

34 Järelikult tuleb esitatud küsimusele vastata, et määruse nr 338/97 artikli 8 lõiget 5 tuleb tõlgendada nii, et kriminaalmenetluses, mis on algatatud isiku suhtes, keda süüdistatakse nimetatud sätte rikkumises, on kõik tõendamisviisid, mis on asjassepuutuva liikmesriigi menetlusõiguse kohaselt sarnastes menetlustes lubatud, selle määruse lisasse B kantud loomaliikidesse kuuluvate isendite omandamise õiguspärasuse üle otsustamiseks põhimõtteliselt vastuvõetavad. Arvestades ühtlasi süütuse presumptsiooni põhimõtet, on niisugusel isikul õigus kasutada kõiki neid tõendamis-

viise, et tõendada seda, et ta on asjassepuutuvad isendid omandanud õiguspäraselt, kooskõlas nimetatud lõikes ette nähtud tingimustega.

Kohtukulud

35 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsustaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kohtukulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

Nõukogu 9. detsembri 1996. aasta määruse (EÜ) nr 338/97 looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel artikli 8 lõiget 5 tuleb tõlgendada nii, et kriminaalmenetluses, mis on algatatud isiku suhtes, keda süüdistatakse nimetatud sätte rikkumises, on kõik tõendamisviisid, mis on asjassepuutuva liikmesriigi menetlusõiguse kohaselt sarnastes menetlustes lubatud, selle määruse lisasse B kantud loomaliikidesse kuuluvate isendite omandamise õiguspärasuse üle otsustamiseks põhimõtteliselt vastuvõetavad. Arvestades ühtlasi süütuse presumptsiooni põhimõtet, on niisugusel isikul õigus kasutada kõiki neid tõendamisviise, et tõendada seda, et ta on asjassepuutuvad isendid omandanud õiguspäraselt, kooskõlas nimetatud lõikes ette nähtud tingimustega.

Allkirjad